

کانون حامی کودک
ولی عصر

نقش آموزگاران در پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری

راهنمای کوتاه و کاربردی

تهیه و تنظیم:

دکتر حمید سپهر

عضو هیات علمی دانشگاه یزد

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست مطالب

رشد و یادگیری

مشکلات یادگیری

سه سطح پیشگیری

آموزگاران، پیشگیری و
رفع مشکلات یادگیری

راهبردهای هشتگانه

موانع زمینه ای

سخن پایانی

کانون حامی کودک
ولی عصر

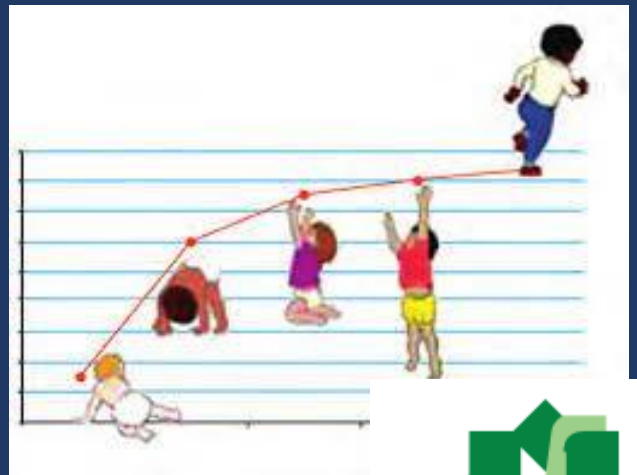
رشد و یادگیری

عقب افتادگی کودک در هر یک از شاخه های رشد و به ویژه عقب افتادگی در رشد زبان (مادری) از عمده عوامل شروع مشکل در یادگیری به حساب می آید.

عوامل تاثیرگذار بر رشد کودکان مواردی هم چون فقر و محرومیت شدید، سوء تغذیه، بدرفتاری، روش های نادرست فرزند پروری، تماشای زیاد تلویزیون و استفاده از فضای مجازی (بیشتر از ۲ ساعت در روز جمع زمان قراردادن مقابل "نمایشگر")، عدم تحرک کافی، فقر در روابط اجتماعی و با همسالان، ضربه های روانی، ترس و اضطراب شدید، سوگواری حمایت نشده، ... را دربر می گیرد.

رشد و یادگیری فطری هستند و همه کودکان که حداقل شرایط رشد سالم برای آن ها فراهم باشد و رشد آنها در شاخه های حسی-حرکتی، هیجانی، شناختی و زبان اتفاق افتاده باشد تمایل دارند و می توانند خواندن و نوشتن را از ۷ سالگی (و در مواردی قبل از آن) بیاموزند. کودکان با عقب ماندگی ذهنی که عقب افتادگی آن ها شدید نباشد، این یادگیری را کند و تا سطح معینی می توانند انجام دهند.

مشکلات یادگیری

مشکلات یادگیری عمدتاً به مشکلات در یادگیری خواندن و نوشتن در کودکان با هوش عادی اطلاق می شود. مشکلات در یادگیری ریاضی و دیگر دروس مدرسه نیز غالباً ریشه در مشکلات خواندن دارد. این مشکلات طیفی از درجه و عمق را شامل می شوند و اشکال مختلف دارند.

در بسیاری از موارد مشکلات یادگیری با مشکلات رفتاری همراه هستند. انگیزه پایین، عدم تمرکز و توجه، عزت نفس پایین و مشکلات در روابط اجتماعی در بسیاری از کودکان دارای مشکلات یادگیری مشاهده می شود.

سه سطح پیشگیری از مشکلات یادگیری

در موضوع مشکلات یادگیری، رویکرد "پیشگیرانه" (در مقایسه با رویکرد بالینی و درمان) رواج نسبتاً کمتری در کشور دارد. سه سطح پیشگیری از مشکلات یادگیری شامل موارد زیر می شوند:

۱) سطح اول، به اقدامات قبل از ورود کودکان به مدرسه مربوط می شود. این اقدامات برنامه های پیشگیری از آسیب به رشد حسی-حرکتی، هیجانی، اجتماعی، زبان، شناختی، اخلاقی و معنوی را شامل می شود. مقابله "محله محور" (و مسجد محور در جامعه اسلامی) و "مبتنی بر خانواده" با آسیب های اجتماعی، فقر و تبعیض، سوء تغذیه، اصلاح روشهای فرزندپروری، کاهش بدرفتاری با کودکان، ساماندهی اوقات فراغت و ورزش آنان، مدیریت درست دسترسی و صرف وقت کودکان پای تلویزیون و فضای مجازی، ترویج قصه گویی و قصه خوانی را شامل می شود.

۲) سطح دوم پیشگیری به ورود کودک به مدرسه و اقدامات مدرسه، آموزگار و خانواده در این دوره مربوط می شود. در این مرحله، نقش آموزگار نقشی محوری است که در ارتباط و تاثیرگذاری بر خانواده کامل می شود.

۳) سطح سوم به کار در مراکز مشاوره و توانمندسازی مربوط می شود و کودکانی را در بر می گیرد که آموزگار در کلاس درس موفق به حل مشکلات آن ها نشده است. غالب آموزش های مربوط به آموزگاران در سطح کشور بیشتر به "تشخیص" کودکان دچار مشکلات یادگیری و "ارجاء" آن ها به مراکز تخصصی محدود شده است و توانمندسازی آموزگاران برای ایفای نقش در سطح دوم (پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری در کلاس درس) در حاشیه قرار داشته است.

آموزگاران و پیشگیری از مشکلات یادگیری

آموزگاران می توانند نقشی ارزنده و گاهی تعیین کننده در پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری ایفا نمایند. موارد هشتگانه زیر فشرده ای از راهبردهای اصلی مورد نیاز آموزگاران برای پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری هستند.

۱. رابطه گرم و صمیمی

۲. ترغیب
خودسازماندهی

۳. کار از سطح
دانش آموزان

۴. کار با خانواده

۵. رفع موانع زمینه ای

۶. محور قرار دادن
خواندن معنادار و جذاب

۷. کاهش فشار بر روی
نوشتن بی معنا و تکراری

۸. ترویج قصه گویی و
قصه خوانی در مدرسه
و در خانه

راهنمادهای
هشت گانه

سلامت

رشد و تغذیه

بدرفتاری

روش های فرزندپروری

تلوزیون و فضای مجازی

تجربه های تلخ

ترس و اضطراب

برنامه روزانه و هفتگی

(۱) رابطه گرم و صمیمی

رابطه گرم و صمیمی، مقدمه و شرط ورود به هرگونه تلاش آموزشی و تربیتی است. آموزگاران نیاز دارند تا مختصات این رابطه را بشناسند و مهارت برقراری این گونه رابطه با کلاس و با دانش آموز را کسب کنند. در رابطه ای که گرم و صمیمی نباشد، آموزگار نمی تواند به دانش آموز نزدیک شود، او را بشناسد و یا بر او تاثیر تربیتی داشته باشد. در رابطه ای که گرم و صمیمی نباشد، دانش آموز نمی تواند احساس آرامش و امنیت روانی کند و یاد بگیرد. رابطه ای که گرم و صمیمی نباشد، می تواند زمینه ساز مشکل یادگیری باشد. در روانشناسی امروزی، معروفترین تعریف مختصات رابطه مناسب را تحقیقات کارل راجرز با عنوان "سه شرط رابطه یاری بخش" مطرح نموده که شامل "پذیرش"، "همدلی" و "طبیعی بودن آموزگار (ماسک نداشتن)" می شود.

کانون حامی کودک
ولی عصر

۲) ترغیب خودسازماندهی

دومین راهبرد پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری برای آموزگاران هدایت کلاس و رابطه آموزشی با دانش آموزان در جهت "خودسازماندهی" است. راهبرد ترغیب خودسازماندهی یعنی اینکه در کلاس درس و در رابطه با دانش آموزان، "یادگیری" هرچه بیشتر جای "یاددهی" را بگیرد. دانش آموزان آموختن، کلاس و درس و فعالیت درسی را از آن خود بدانند، در مدیریت یادگیری خود و تصمیم گیری ها حتی الامکان مشارکت کنند، از تجربه و آموختن خود ارزیابی نمایند و در نهایت خواندن و نوشتن خود را پایش و تصحیح نمایند. تجربه و تحقیقات نشان می دهند که چنین رویکرد و فضایی موجب افزایش انگیزه و شوق یادگیری، بهبود یادگیری و کاهش اضطراب و مقاومت در برابر یادگیری و کاهش مشکلات یادگیری میشود.

۳) کار از سطح دانش آموزان

فاصله زیاد میان سطح و محتوای درسی با سطح رشد و دانسته های دانش آموز می تواند زمینه کاهش انگیزه، افت عزت نفس، عقب افتادگی درسی و نهایتاً مشکل یادگیری شود. دیگر راهبرد آموزگار برای پیشگیری و رفع مشکل یادگیری "کار از سطح دانش آموز" است. شناسایی سطح رشدی (رشد حسی-حرکتی، هیجانی، اجتماعی، زبان، شناختی) و سطح درسی دانش آموز و داشتن برنامه خاص برای تک تک دانش آموزان به گونه ای که تدریس و فعالیت و تکالیف درسی با فاصله کم از تک تک آن ها انجام پذیرد. مهارت آموزگار در شناسایی سطح رشدی و سطح درسی تک تک دانش آموزان و مهارت برنامه ریزی برای هریک از آنها کلید اجرای این راهبرد است.

(۴) کار با خانواده

ارتباط مستمر و با کیفیت با خانواده از اصلی ترین ابزارها و راهبردهای پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری است. داشتن برنامه و کسب مهارت در این کار، شناخت جامع از کودک، شرایط زندگی و تربیت او، از سطح رشد او و زمینه های مشکل در رشد و یادگیری و تأثیرگذاری بر رفتار خانواده را برای آموزگار ممکن می سازد. تعامل با خانواده نباید به مباحث درسی و انجام تکالیف محدود شود.

تصویرسازی: مجله هنری توکان

(۵) رفع موانع زمینه ای

زمینه های احتمالی بروز
مشکلات در رشد و یادگیری
دانش آموزان در زندگی امروزی
و در گذشته کودک باید
شناسایی و رفع شوند.

مشکلات زمینه ای عبارتند از

* سلامت

* رشد و تغذیه

* بدرفتاری در خانه و یا در مدرسه

* روشهای فرزندپروری

* زمان صرف شده در مقابل تلویزیون

و فضای مجازی

* تجربه های تلخ

* ترس و اضطراب

توجه:

توضیح این موارد را در پایان کتابک ببینید.

۶) افزایش توجه و محور قراردادن "خواندن جذاب و معنی دار"

یادگیری خواندن و نوشتن ادامه رشد زبان در کودکان است. خواندن و یادگیری آن در کلاسهای درس به حاشیه رفته و نوشتن مورد تأکید بیشتر است. خواندن متون کم معنی و غیرجذاب در آموزش خواندن رواج یافته و این رویه خلاف روند طبیعی رشد خواندن است. با محور قراردادن خواندن جذاب و معنی دار مقدمات رشد نوشتن را فراهم کنیم. توجه و محور قراردادن خواندن جذاب و معنی دار راهبردی کلیدی در پیشگیری از مشکلات یادگیری است.

کانون حامی کودک
ولی عصر

۷) کاهش فشار روی تکالیف نوشتاری تکراری و کم معنی

استفاده از املاء و از تکالیف نوشتاری زیاد، تکراری و کم معنی به ویژه در دوران شیوع بیماری کرونا رواج بسیار یافته است. این مشکل به موازات کاهش توجه به خواندن جذاب و معنی دار از جمله زمینه های امروزی در کلاس درس است. حذف و یا کاهش اهمیت املاء در کلاس های ابتدایی امروزی ما ضروری است. این فعالیت کم معنی و اضطراب آور در بسیاری از کشورهای جهان ممنوع اعلام شده است. توجه به فعالیت های نوشتاری شیرین، معنی دار و هدفمند برای کودک (همچون نوشتن نامه، خاطره، داستان و...) راهبردی مهم در پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری است. برداشتن تمرکز از "درست نوشتن املائی" و توجه بیشتر به "نوشتن برای ارتباط و انتقال پیام" به افزایش انگیزه، تمرکز و یادگیری بهتر کودک منجر می شود.

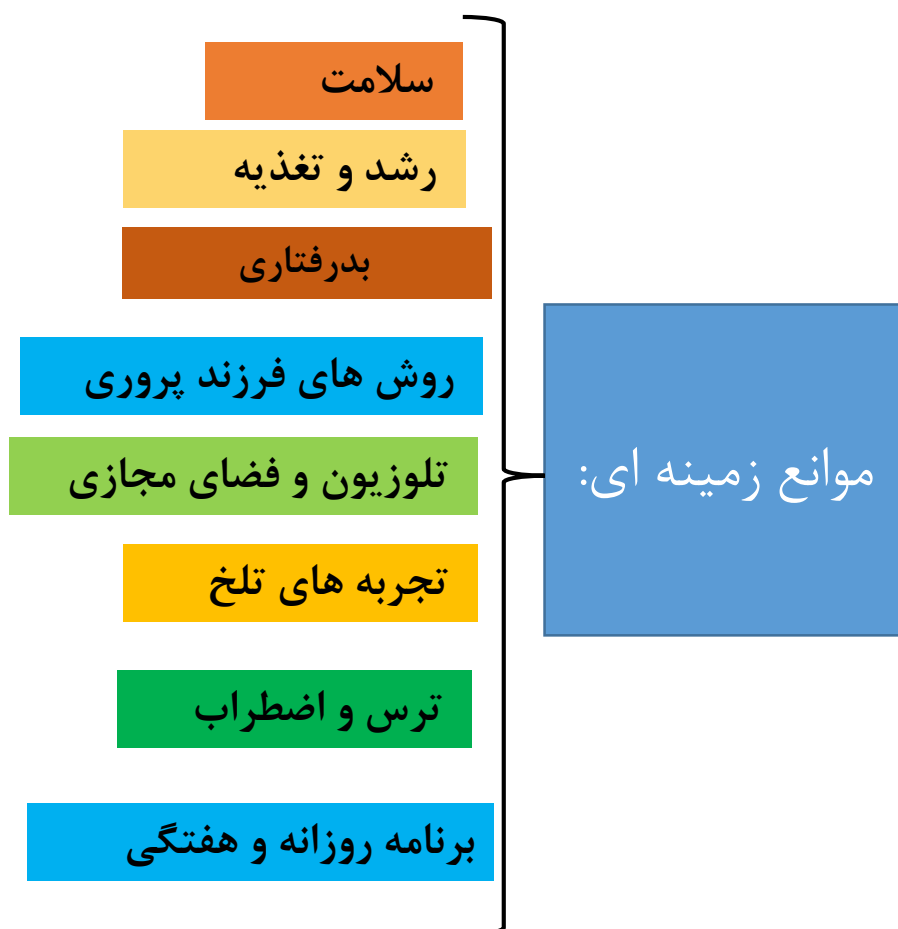

۸) ترویج قصه گویی و قصه خوانی در مدرسه و در خانه

تحقیقات در فرهنگ های مختلف جهان نشان از اهمیت قصه گویی و قصه خوانی در کمک به رشد زبان، ایجاد مقدمات آشنایی با متن نوشتاری و موفقیت کودکان در سوادآموزی دارد. انس گرفتن کودکان با قصه و کتاب زمینه ساز رشد خواندن در کودکان است. ضروری است اصول: "مشارکت کودکان در انتخاب کتاب و قصه"، "تبدیل نکردن قصه خوانی به تکلیف و پرسش و پاسخ درسی (شفاهی یا نوشتاری)" و "اجازه صحبت و گفت و گو به کودکان دادن درحین و یا بعد از قصه خوانی" رعایت شوند. ترویج قصه گویی و قصه خوانی در مدرسه و در خانه راهبردی مهم در پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری است. ایجاد کتابخانه کلاسی با محوریت ادبیات خوب کودک و دسترسی کامل کودکان به آن روشی پسندیده در ترویج کتابخوانی است.

در پایان به توضیح موانع زمینه ای (راهبرد ۵) می پردازیم:

اطمینان حاصل کردن از سلامت کودک و به ویژه سلامت دیداری و شنیداری ضروری است. تاثیر دیگر بیماری ها و تأثیر داروها باید مورد توجه آموزگار باشد.

تغذیه و رشد

مشکل گرسنگی مزمن و یا سوء تغذیه میتواند بر عملکرد کودک تاثیر گذاشته و زمینه ساز مشکل یادگیری باشد. شناخت سطح رشد کودک در شاخه های مختلف (حسی - حرکتی، هیجانی، اجتماعی، زبان، شناختی و معنوی) و چاره اندیشی برای جبران عقب ماندگی رشدی نیاز به برنامه ریزی و اقدام آموزگار دارد.

چاره اندیشی برای رفع بدرفتاری در خانه و مدرسه در اشکال تنبیه بدنی، توهین و تحقیر و تبعیض و به ویژه کم توجهی از وظایف آموزگاران و ضرورتی اجتناب ناپذیر است.

شناسایی روش های فرزندپروری غلط در خانواده و تلاش برای اصلاح آن ها توسط آموزگار موجب پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری می شود.

قرار داشتن کودک برای ساعات طولانی و بدون نظارت کافی در برابر تلوزیون و دیگر نمایشگرها علاوه بر در بر داشتن آسیب جسمی و روانی می تواند زمینه ساز بروز مشکلات یادگیری شود.

تجارب تلخ

تأثیر "تجارب تلخ" بر یادگیری کودک غیرقابل انکار است. شناسایی این تجارب در حال و گذشته زندگی کودک در خانه و یا مدرسه و بهره گیری از روش های مناسب برای جبران و رفع آنها ضروری است.

ترس و اضطراب

بسیاری از مشکلات یادگیری ریشه در ترس و اضطراب در مدرسه و در خانه دارند. تلاش آموزگار برای رفع زمینه های ترس و اضطراب موجب انگیزه و شکوفایی یادگیری کودکان خواهد بود.

ساعات طولانی و بدون برنامه در خانه از زمینه های مهم ایجاد تنش، اضطراب و دلزدگی کودکان از یادگیری هستند. آموزگار می تواند با کمک به تدوین برنامه روزانه و هفتگی با مشارکت دانش آموز و خانواده از بسیاری از مشکلات در این زمینه پیشگیری نماید. محدود کردن ساعات "نمایشگر" به دو ساعت و مشخص نمودن این ساعات، محدود کردن ساعات انجام تکالیف درسی به دو ساعت و مشخص نمودن این ساعات (منع والد از تذکر خارج از این دو ساعت و منع دانش آموز از انجام تکالیف در خارج از این دو ساعت، ساعات انجام تکالیف ترجیحاً در ابتدای بازگشت از مدرسه نباشند و ساعت یا دقایقی از بازی و استراحت میان آنها وجود داشته باشد)، تعیین ساعات ورزش، بازی و قصه خوانی (مخصوصاً بازی و قصه خوانی با والدین)، تعیین ساعات روابط اجتماعی، خواب و تغذیه مبنای این برنامه ریزی قرار گیرد. مشارکت دانش آموز در تدوین برنامه و مرور احتمالی آن ضامن موفقیت آن خواهد بود.

سخن پایانی

در پایان امید می رود که این متن فشرده به آموزگاران گرامی در پیشگیری و رفع مشکلات یادگیری کمک نماید.
آموزگاران عزیز می توانند سوالات خود را در گروه کانون حامی ولیعصر (عج) مطرح و پاسخ مناسب دریافت نمایند.

کانون حامی کودک
ولی عصر